

EKOLOGIK TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

Ismoilova Gulbahor A'zamovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti Pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tel: +998903097719

ismoilovag352@gmail.com

Muhammedova Mohichexraxon Bahodir qizi

Qo'qon davlat pedagogika instituti, Xorijiy tillar fakulteti talabasi

Tel: +998913240722

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8251781>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi, uning tarixiy sharoitlari, uni amalga oshirishni taqozo etuvchi ekologik muammolar, ularning asosiy tamoyillari va maqsadlari, barqaror rivojlanishdagi o'rni haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar. Resurslar, integratsiya, konsepsiya, innovatsiyalar, naturalizm, ekotizim.

Atrof-muhit ta'limi biz yashayotgan dunyo haqidagi tushunchamiz va unga nisbatan mas'uliyatimizni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi va ifloslanish kabi dolzarb ekologik muammolarga duch kelganimizda, ekologik ta'limga bo'lgan ehtiyoj tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu boisda ekologik ta'limning ahamiyatini tushunib, biz ekologiyamiz uchun barqaror va gullab-yashnayotgan kelajakni yaratishga faol hissa qo'shishimiz mumkin.

Ekologik ta'lim qanday qilib mas'uliyatli yerlik bo'lish bo'yicha yakuniy qo'llanmaga o'xshaydi. Hammasi yoshi va kelib chiqishidan qat'i nazar, odamlarga tabiatimizni asrash muhimligini o'rgatishdir. Ekologik ta'lim ekotizimlar va biologik xilma-xillikni tushunishdan barqaror amaliyotlarni o'rganishgacha, bizni atrof-muhit uchun yaxshiroq tanlov qilish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan qurollantiradi. Bugungi kunda va kelajagimizni shakllantirishda ekologik ta'lim har qachongidan ham muhim rol o'ynaydi. Sayyoramizga tahdid solayotgan iqlim o'zgarishi, yashash muhitini yo'q qilish va ifloslanish kabi dolzarb muammolar bilan biz ushbu muammolarni hal qilish uchun yaxshi ma'lumotga ega bo'lishimiz va jihozlanishimiz juda muhimdir. Ekologik ta'lim odamlarga harakat qilish, barqaror tanlov qilish va atrof-muhitni muhofaza qilish siyosatini himoya qilish imkoniyatini beradi. Bu shuningdek, mas'uliyat va boshqaruv tuyg'usini rivojlantiradi, kelajak avlodlar atrof-muhit muammolarini hal qilish uchun tayyor bo'lishini ta'minlaydi[1].

Ekologik ta'lim ko'p asrlarga borib taqaladigan boy tarixga ega. Tabiat bilan uyg'unlikda yashagan qadimiy madaniyatlardan tortib to ma'rifat davrida naturalizmning kuchayishigacha bo'lgan davrda insonlar qadimdan barcha tirik mavjudotlarning o'zaro bog'liqligini, atrof-muhitni tushunish va qadrlash zarurligini anglab yetgan. Vaqt o'tishi bilan ekologik ta'lim sohasi rivojlanib, o'sib bordi. XX asrda 1960-70-yillardagi ekologik harakat ekologik muammolarni jamoatchilik ongining birinchi o'ringa qo'ydi. Bu ekologik ta'limni rivojlantirishga bag'ishlangan ko'plab tashkilotlar, dasturlar va tashabbuslarni yaratishga olib keldi. Bugungi kunda ekologik ta'lim rasmiy ta'lim tizimlari, jamoat dasturlari va hatto korporativ barqarorlik tashabbuslari bilan birlashtirilib, uning keng e'tirof etilishi va ahamiyatini ta'kidlaydi.

Sayyora isib borar ekan, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish zarurati ham oshib bormoqda. Ekologik ta'lim odamlarga iqlim o'zgarishining sabablari va oqibatlarini tushunishga yordam beradi va ularga uning oqibatlarini yumshatish va moslashish uchun mazmunli choralar ko'rish imkoniyatini beradi. Biologik xilma-xillikning yo'qolishi va yashash joylarining yo'q qilinishi ekotizimlar va tabiat muvozanatiga katta xavf tug'diradi. Ekologik ta'lim biologik xilma-xillikning ahamiyati va yashash joylarini muhofaza qilish va tiklash, son-sanoqsiz turlarning omon qolishini ta'minlash va sayyoramiz salomatligini saqlash zarurligi haqida xabardorlikni oshiradi. Atmosfera va suvning ifloslanishidan tortib, tabiiy resurslarning to'xtovsiz kamayib ketishigacha bo'lgan davrda inson faoliyati atrof-muhitga katta zarar yetkazdi. Ekologik ta'lim odamlarni ifloslanish va resurslarning kamayishi ta'siri haqida o'rgatadi, mas'uliyatli iste'mol va chiqindilarni boshqarish usullarini rag'batlantiradi, bu esa atrof-muhitga zararni minimallashtirishga qaratilgan. Ekologik ta'lim atrof-muhit haqida xabardorlik va bilimlarni oshirish, odamlarni ongli qarorlar qabul qilish va sayyoraga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan harakatlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan jihozlashga qaratilgan. Ekologik ta'lim ekologik odob-axloq va qadriyatlar tuyg'usini singdirish orqali insonda tabiatga chuqur hurmat va e'tiborni shakllantirishga undaydi. [2]

Ekologik ta'lim kitob o'rganishdan tashqariga chiqadi; u faol ishtirok etish va amaliy tajribaga urg'u beradi. Jamiyat loyihalari, ochiq havodagi tadbirlar yoki fuqarolarning ilmiy tashabbuslari orqali bu yondashuv odamlarni atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarda faol ishtirok etishga undaydi, bu esa hamma uchun yanada barqaror kelajakka olib keladi. Atrof-muhit ta'limi odamlarga atrof-muhit, jamiyat va iqtisodiyot o'rtasidagi murakkab aloqalarni tushunishga yordam berishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu biz qilayotgan har bir ishimiz tabiiy dunyoga ta'sir qilishini va bizning farovonligimiz sayyoramiz salomatligi bilan o'zaro bog'liqligini tushunishimizga yordam beradi. Ushbu o'zaro bog'liqliklarni tushunib, biz kundalik hayotimizda ko'proq ma'lumotli va barqaror tanlovlar qilishimiz mumkin.

Ekologik ta'lim odamlarga barqaror qarorlar qabul qilish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni beradi. U bizni jihozlaydi tanqidiy fikrlash qobiliyatlari, muammolarni hal qilish qobiliyatlari va tanlovimizning ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarini tortish qobiliyati. Ushbu asboblarga to'plami yordamida biz murakkab ekologik muammolarni hal qilishimiz va yanada barqaror kelajakka hissa qo'shishimiz mumkin.

Rasmiy ta'lim tizimlari ekologik ta'limni o'quv dasturlariga kiritishda muhim rol o'ynaydi. Atrof-muhitga oid mavzular va tushunchalarni fan, geografiya va ijtimoiy tadqiqotlar kabi fanlarga kiritish orqali maktablar har bir o'quvchining atrof-muhit masalalari bo'yicha asosli tushunchaga ega bo'lishini ta'minlashi mumkin. Bundan tashqari, amaliy tajribalar, ochiq havoda ta'lim va ekologik loyihalarni o'z ichiga olish rasmiy ekologik ta'lim samaradorligini yanada oshirishi mumkin. Norasmiy ta'lim dasturlari va tashabbuslari an'anaviy sinf sharoitlaridan tashqari ekologik ta'lim uchun qimmatli imkoniyatlarni taqdim etadi. Ushbu dasturlarga seminarlar, jamoat tadbirlari, tabiat lagerlari va atrof-muhitni muhofaza qilish tashkilotlarining tashabbuslari kirishi mumkin. Ular o'rganishga ko'proq tajribali va interaktiv yondashuvni taklif qiladilar, ishtirokchilarni tabiat bilan chuqurroq aloqani kuchaytiradigan va atrof-muhitni muhofaza qilishni rag'batlantiradigan tadbirlarga jalb qiladilar.

Jamiyatlarni ekologik ta'limga jalb qilish keng tarqalgan ta'sir va uzoq muddatli barqarorlik uchun juda muhimdir. Mahalliy tashkilotlar, korxonalar va jamoat rahbarlari bilan

hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali ekologik ta'lim dasturlari kengroq auditoriyani qamrab olishi va jamoaviy resurslardan foydalanishi mumkin. Jamiyatning ishtiroki umumiy mas'uliyat tuyg'usini rivojlantiradi va odamlarni atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarning faol ishtirokchisi bo'lishga undaydi.

Ekologik ta'lim odamlarga o'z jamoalarida va undan tashqarida mazmunli harakatlar qilish imkoniyatini beradi. Bu odamlarni kundalik hayotda ekologik ongli tanlovlar qilishga ilhomlantirib, vakolat va mas'uliyat hissini uyg'otadi. Odamlarni himoya qilish, tabiatni muhofaza qilish loyihalari va barqaror tashabbuslarda ishtirok etishga undash orqali ekologik ta'lim yanada barqaror kelajakka jamoaviy ta'sir ko'rsatishga yordam beradi.[3]

Barqarorlik madaniyatini shakllantirishda ekologik ta'lim muhim ahamiyatga ega. Atrof-muhit ongini jamiyat qadriyatlari, e'tiqodlari va xatti-harakatlariga integratsiyalashgan holda, u barqaror amaliyotlarni normallashtiradi va ularni kengroq miqyosda qabul qilishni rag'batlantiradi. Ushbu madaniy siljish ekologik muammolarni hal qilish va odamlar va sayyoramiz farovonligini birinchi o'ringa qo'yadigan jamiyatni yaratish uchun juda muhimdir. Ekologik ta'lim atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarga bevosita hissa qo'shadi. Biologik xilma-xillik, iqlim o'zgarishi, ifloslanish va boshqa dolzarb ekologik muammolar haqida xabardorlikni oshirish orqali u odamlarni tabiatni muhofaza qilish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashga safarbar etadi. Atrof-muhit ta'limi ilmiy savodxonlikni shakllantirish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha mutaxassislar va mutaxassislarning keyingi avlodini tarbiyalashda ham muhim rol o'ynaydi. Ekologik ta'lim oldida turgan muhim muammolardan biri bu etarli mablag' va resurslarni ta'minlashdir. Uning kelajagini ta'minlash uchun hukumatlar, ta'lim muassasalari va shaxslar ekologik ta'limga sarmoya kiritish muhimligini tan olishlari kerak.

Kattaroq moliyaviy yordam keng qamrovli dasturlarni ishlab chiqish, o'qituvchilar uchun trening imkoniyatlari va qiziqarli o'quv materiallarini yaratish imkonini beradi. Ekologik ta'limni ta'limning barcha bosqichlarida o'quv dasturlariga integratsiyalash uning uzoq muddatli ta'siri uchun juda muhimdir. Ta'lim tizimlari har bir o'quvchining atrof-muhit muammolari haqida yaxlit tushunchaga ega bo'lishini ta'minlash uchun turli fanlar bo'yicha atrof-muhit mavzulari va tushunchalarini kiritishga ustuvor ahamiyat berishi kerak. Ekologik ta'limni o'quv dasturlariga organik tarzda kiritish orqali u har bir talabning ta'lim sayohatining asosiy qismiga aylanadi.

Qiyinchiliklarni yengish va ekologik ta'limning kelajagini ta'minlash uchun turli manfaatdor tomonlar o'rtasida hamkorlik va aloqa o'rnatish juda muhimdir. Hukumatlar, tashkilotlar, o'qituvchilar va jamoalar resurslar, ilg'or tajribalar va innovatsion yondashuvlarni almashish uchun birgalikda ishlashi kerak. Hamkorlik va tarmoqni mustahkamlash orqali biz ekologik ta'lim sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlovchi va kuchaytiradigan qo'llab-quvvatlovchi ekotizimni qurishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi har doimgidek bugungi kunda ham muhim bo'lib qolmoqda. Atrof-muhit to'g'risida xabardorlik, bilim va qadriyatlarni rivojlantirish orqali biz odamlarga ongli qarorlar qabul qilish va ekologik barqarorlik yo'lida harakat qilish imkoniyatini berishimiz mumkin. Birgalikda sa'y-harakatlar, samarali amalga oshirish strategiyalari va muammolarni bartaraf etish orqali biz ekologik ta'limning uzluksiz o'sishi va ta'sirini ta'minlay olamiz. Ekologik ta'limning ahamiyatini

anglash orqali biz o'zimiz va kelajak avlodlar uchun yanada yorqin va barqaror kelajakka yo'l ochamiz.

References:

1. Nazarov M. Xorijiy mamlakatlarda ekologiyada yangi texnologik va pedagogik texnologiyalar. (Malakatini oshirganlar uchun) Farg'onaa shahridagi kadrlar tayyorlash bo'limi Davlat universiteti) Farg'ona. 2018 yil.
2. Yasvin V.A. "Inson va uning salomatligi" kafedrasida "Inson ekologiyasi" maxsus kursi orqali maktab o'quvchilarining ekologik madaniyatini shakllantirish: avtoreferat: dis. ... ped. Fanlar. - M., 2007 yil.
3. Sitarov V.A., Pustovoitov V.V. Ijtimoiy ekologiya. - M.: Akademiya, 2000 yil.
4. Kalinin V. B. Tushunchalar va muammolar // Ekologiya va hayot. - 1996 yil.
5. Ismoilova G.A. O'zbekiston tarixi ta'limi jarayonida talabalarda ekologik madaniyatni rivojlantirish. "Zamonaviy ta'lim" ilmiy-amaliy ommabop jurnal, №11 (96). 2020.
6. Ismoilova G.A. Preservation of nature is a nationwide issue. International journal of Social Sciences & Interdisciplinary Research., under Volume: 11 Issue: 04 in April-2022 Pages: 156-164
7. Ismoilova G.A. Ona tabiatimizni asrash – o'zligimizni asrashdir. Issues of Social Sciences and Humanities International Scientific and Practical Conference April, 2022 Pages: 735-740.